

מאכלים מחמשת מיני דגן חלק 2 פת הבאה בכיסנין

הגדרה ודין

הגדרה: פת הנעשית באופן שבדרך כלל מטרת אכילתה לתענוג וקינוח, ולא למטרת סעודה ושביעה בשונה מלחם רגיל שנועד לשביעה והוא עיקר המחיה של בני אדם (עי"פ הגמרא במסכת ברכות דף מב.).

הדין: אינה חשובה כמו פת רגילה, וברכתה בורא מיני מזונות וברכה אחרונה על המחיה. אך אם יאכל מהם כשיעור שביעה – כמות שאוכלים בסעודת פת, אז הם מתעלים לדרגת לחם החייב בנטילת ידיים, בברכת המוציא, ולאחר האכילה בברכת המזון (סי' קסח סעיפים ו-ז, וביארתי ע"פ הסבר הט"ז בס"ק ז).

מהי פת הבאה בכיסנין

הגמרא אומרת שעל פת הבאה בכיסנין מברכים בורא מיני מזונות, ומצאנו בראשונים שלושה הסברים למושג הזה:

שיטת רש"י: עיסה שנאפתה במילוי מיני מתיקה, כגון פירות, שוקולד וכו' (ובתנאי שהכל נאפה יחד, אך פת שלאחר אפייתה מרחו בה שוקולד וכדו', הרי היא פת גמורה שמברכתה המוציא - קס"ח משנ"ב ס"ק כז).

דוגמאות: אוזני המן, שטרודל, רוגלעך וכדו'.

שיטת הרמב"ם: עיסת בצק שנילושה במי פירות (דבש או שמן או חלב או שאר תבלינים שנותנים טעם משמעותי במאפה) לדעת השולחן ערוך מספיק שטעם המי פירות מורגש בעיסה, ולדעת הרמ"א צריך שהמתיקות תהיה העיקר בעיסה.

דוגמאות: עוגות, בצק עלים וכדו'.

שיטת רב האי גאון: מאפה הנכסס – מיני מאפים קשים שאדם כוססם בשיניו.

דוגמאות: חטיף בייגלה, קרקרים וכדו'.

השולחן ערוך מכריע להלכה ככל אחד משלושת השיטות, ועל כן מאפה שיש בו את אחד מהתנאים הנ"ל, ברכתו תהא בורא מיני מזונות וברכה אחרונה על המחיה (סי' קס"ח סעיף ז).

שיעור קביעת סעודה

אכל פת הבאה בכיסנין בכמות שאנשים רגילים לקבוע על זה סעודה, יברך ברכת המזון, כלומר מבואר שהשיעור לא נקבע לפי האדם האוכל, האם הוא שבע באכילה זו או לא, אלא לפי רגילות האכילה של סתם בני אדם בסגנון ובתרבות שלו (שו"ע סי' קס"ח סעיף ו, ועיין שם במשנה ברורה שלדעת בני אשכנז מחשבים את הכמות לפי צורת האכילה עם שאר מאכלים).

מאכלים מחמשת מיני דגן חלק 2 פת הבאה בכיסנין

מהו שיעור קביעות סעודה?

יש שלמדו שכמו שמצאנו לעניין עירובי תחומין שכמות של ארבע ביצים נחשב סעודה, כך גם לעניין קביעות סעודה. וכך נוהגים רבים מבני ספרד (ויותר נכון לומר, שכיון שיש מחלוקת האם השיעור הוא כשלוש ביצים או כארבע, לכן לכתחילה לא יאכל כמות של שלוש, אך רק מארבע יברך ברכת המזון, כה"ח קס"ח, מה. ועיין בחזון עובדיה ברכות עמ' נט).

יש שלמדו שמה שקובע זה הכמות שבדרך כלל בני אדם רגילים לאכול בארוחות הקבועות (משנה ברורה ע"פ הגר"א בסי' קס"ח ס"ק כד. וקשה לשער כמות זו, והגר"ע פריד אמר לי שזה נפח של ¼ שקית חלב).

ושולחן ערוך הרב למד שהוא כשיעור של 21.5 ביצים, שזהו שיעור הסעודה שירד לבני ישראל **במן במדבר** (ואמר לי הגר"ע פריד על פי בדיקת מומחים שזהו נפח של שקית חלב).

למעשה: לבני ספרד משערים לפי ד' ביצים, יש שלמדו שהולכים לפי נפח (כל ביצה היא כ-50-57 סמ"ק) ורבים מבני ספרד נהגו לשער על פי משקל, ועל כן מי שרוצה לאכול פת הבאה בכיסנין ולברך מזונות ועל המחיה, שיאכל פחות מ-162 גרם, ואם רוצה לברך המוציא וברכת המזון, שיאכל כ-220 גרם (מקורות הנ"ל).

רבים מבני אשכנז נהגו לשער גם בזה לפי נפח, ועל כן אם רוצה לברך מזונות ועל המחיה, לכתחילה יש לאכול פחות מנפח של ד' ביצים – כ-220 גרם (קצת יותר מנפח של כוס חד פעמית). ובכמויות גדולות יותר קשה להכריע (עיין בספר וזאת הברכה פרק ד. ובספר כזית השלם עמ' 193 שהכריע ע"פ הגר"ש"ז אורבך. ולי הורה הגר"ע פריד שעד נפח של שקית חלב לא יברך ברכת המזון).

פת הבאה בכיסנין שדרך לקבוע עליה סעודה

נשאלת השאלה מה יהיה הדין בלחמניות מתוקות אבל הדרך לקבוע עליהן סעודה, האם נאמר שהם נחשבות פת הבאה בכיסנין כיון שהן מתוקות, או שמא כיון שהדרך כן לקבוע עליהן סעודה דינן כלחם רגיל שמברכים המוציא וברכת המזון תמיד.

יש שלמדו, שחז"ל נתנו גדרים מסויימים שהם קובעים שברכתו מזונות ואפילו אם המציאות משתנה, ועל כן לחמניות מתוקות, או פיצה שנילושה במי חלב, כיון שיש להם את התנאי של פת הבאה בכיסנין, זה לא משתנה למרות שבמציאות כן קובעים עליהם סעודה.

יש שלמדו שבוודאי שהמציאות משתנה, וכיון שהדרך לקבוע על כך סעודה, יש לזה שם של לחם גמור לכל עניין (עיין בספר וזאת הברכה בירורי הלכה ד – עמ' 228).